

Vabariigi Valitsuse määruse
„Anija looduskaitseala moodustamine ja kaitse-eeskiri“ eelnõu
SELETUSKIRI

1. Sissejuhatus

Looduskaitseseaduse (edaspidi ka *LKS*) § 10 lõike 1 alusel on Vabariigi Valitsusel õigus võtta ala kaitse alla ja kehtestada ala kaitsekord. Eelnõukohase määrusega muudetakse olemasoleva kaitstava loodusobjekti Anija looduskaitseala (edaspidi *kaitseala*) kaitsekorda ja kehtestatakse uus kaitse-eeskiri.

Kaitseala on kaitse alla võetud Harju Maakonna Valitsuse 24. aprilli 1990. a määrusega nr 69 „Anija botaanilis-maastikulise kaitseala moodustamine“ ning nimetatud looduskaitsealaks Vabariigi Valitsuse 30. detsembri 1999. a määrusega nr 442 „Anija looduskaitseala kaitse-eeskirja ja välispiiri kirjelduse kinnitamine“. Kaitseala asub Harju maakonnas Anija vallas Anija, Kuusemäe ja Kihmla külas.

Vastavalt looduskaitseseaduse § 91 lõikele 1 kehtivad enne selle seaduse jõustumist kaitse alla võetud kaitsealade ja kaitstavate looduse üksikobjektide kaitseks kehtestatud kaitse-eeskirjad ja kaitsekord seni, kuni looduskaitseseaduse alusel kehtestatakse uued kaitse-eeskirjad. Seega ei võeta määrusega kaitse alla uut ala, vaid laiendatakse kaitstavat ala ja kehtestatakse uus kaitse-eeskiri.

Eelnõukohase määrusega muudetakse looduskaitseseaduse § 13 lõike 1 alusel olemasoleva kaitstava ala kaitsekorda, laiendatakse kaitstavat ala ja kehtestatakse uus kaitse-eeskiri. Muudatuse on tinginud nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50; edaspidi ka *loodusdirektiiv*) I lisas nimetatud elupaigatüüpidele efektiivsema kaitse tagamise vajadus. Ühtlasi on muudatuse eesmärk kanakullile (*Accipiter gentilis*) terviklikuma ja parema kaitse tagamine. Kaitseala hõlmab tervikuna Natura võrgustikku kuuluvat Anija loodusala.

Vabariigi Valitsuse määruse eelnõu on koostanud Keskkonnaameti looduskaitse planeerimise osakonna spetsialist Gert Enno (tel 5699 5307, e-post gert.enno@keskkonnaamet.ee), eelnõu kaitsekorra otstarbekust on kontrollinud Keskkonnaameti looduskaitse planeerimise osakonna juhtivspetsialist Riina Kotter (tel 503 7128, e-post riina.kotter@keskkonnaamet.ee). Eelnõu õigusekspertiisi on teinud Keskkonnaameti üldosakonna jurist Reelika Metshein (tel 5697 7994, e-post reelika.metshein@keskkonnaamet.ee) ja keeleliselt toimetanud Siiri Soidro (tel 640 9308, e-post siiri.soidro@tlu.ee). Keskkonnaministeeriumi kontaktisik eelnõu ministeeriumitevahelisel kooskõlastamisel ja kinnitamisel on Marika Erikson (tel 626 2880, e-post marika.erikson@envir.ee).

2. Eelnõu sisu, piirangute ja kaitse alla võtmise põhjendus

2.1. Kaitse-eesmärkide vastavus kaitse alla võtmise eeldustele

Kaitseala kaitse-eesmärk on kaitsta metsa- ja sookooslusi ning säilitada ja taastada nende looduslikku seisundit, samuti on eesmärk kaitsta kaitsealuseid liike ja nende elupaiku või kasvukohti. Kaitsealal kaitstakse loodusdirektiivi I lisas nimetatud elupaigatüüpe, milleks

on siirde- ja õõtsiksood (7140)¹, vanad loodusmetsad (9010*), vanad laialehised metsad (9020*), rohunditerikkad kuusikud (9050), soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*) ning siirdesoo- ja rabametsad (91D0*). Kaitseala kaitse-eesmärk on loodusdirektiivi II lisas nimetatud kaitsealuste taimeliikide ja nende kasvukohtade kaitse. Need liigid on kaunis kuldking (*Cypripedium calceolus*), soohiilakas (*Liparis loeselii*) ja eesti soojumikas (*Saussurea alpina subsp. esthonica*). Ühtlasi on kaitseala kaitse-eesmärk kaitsta kaitsealust linnuliiki kanakulli (*Accipiter gentilis*) ja tema elupaika.

Vastavalt looduskaitseseaduse §-le 7 on kaitseala kaitse alla võtmise eeldused ohustatus, haruldus, tüüpilisus, teaduslik, ajaloolis-kultuuriline või esteetiline väärtus või rahvusvahelistest lepingutest tulenev kohustus ning loodusdirektiivi rakendamine. Anija looduskaitseala kaitse all olemise eeldus on alale eesmärgiks seatud väärtuste ohustatus ja haruldus ning loodusdirektiivi rakendamine.

Haruldus ja ohustatus

Kaitsealal asuvad metsa- ja sookooslused siirde- ja õõtsiksood (7140), vanad loodusmetsad (9010*), vanad laialehised metsad (9020*), rohunditerikkad kuusikud (9050), soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*) ning siirdesoo- ja rabametsad (91D0*) on haruldaste ja ohustatutena lisatud loodusdirektiivi I lisasse ning osaliselt märgitud esmatähtsate elupaikadena, mille kaitse tagamisel on Euroopa Liidul ja selle liikmesriikidel eriline vastutus. Loodusdirektiivi ülesanne on kaitsta ohustatud loomaliike ja nende elupaiku ning aidata kaasa looduse mitmekesisuse säilimisele ja taastamisele. Loodusdirektiivi artikli 6 punkti 1 kohaselt tuleb liikmesriikidel kehtestada direktiivi lisades nimetatud elupaigatüüpide ning liikide ja nende elupaikade kaitseks vajalikud kaitsemeetmed, mis vastavad nende elupaigatüüpide ja liikide ökoloogilistele nõudlustele.

Mitmekesiseid taimekooslusi hõlmavaid **siirde- ja õõtsiksoid (7140)** leidub kõigis suuremates sookompleksides väikeste kildudena tavaliselt madalsoode- ja rabaalade vahel. Elupaigatüüpi ohustab veerežiimi muutumine põhjavee seisundit mõjutavate tegevuste tõttu. **Vanad loodusmetsad (9010*)** esindavad vähese inim mõjuga või üldse ilma inim mõjuta loodusalasid. Neile iseloomuliku puistuga metsad on intensiivse metsamajandamise tõttu ohustatud ja kaotanud paljud loodusmetsadele omased tunnused. Vanades loodusmetsades leiavad elupaiga ka paljud ohustatud liigid. **Vanad laialehised metsad (9020*)** on Eestis haruldased, tegemist on jäänukitega aastatuhandetetagusest soojemast ja niiskemast kliimaperioodist. Neid ohustab ennekõike metsamajandamine. Elupaigatüüp **rohunditerikkad kuusikud (9050)** hõlmab hea veevarustusega ja toitainerikka pehme mullahuumusega alasid maapinnalähedase liikuva põhjaveega orgudes, nõgudes, nõlvade jalameil ja sooservades. Elupaigatüüpi ohustab metsamajandamine. **Soostuvaid ja soo-lehtmetsi (9080*)** ning **siirdesoo- ja rabametsi (91D0*)** ohustab kuivendamine, samas on need elupaigatüübid Eestis tüüpilised niisketel aladel levinud kooslused. Siirdesoo- ja rabametsad levivad peamiselt soo servaaladel ja moodustavad soo ümber kaitsva puhvri, samuti on elupaigaks mitmele kaitsealusele liigile. Need metsaelupaigatüübid on intensiivse metsamajanduse tõttu muutunud Euroopa boreaalses piirkonnas haruldaseks ja seetõttu on ohustatud ka paljud nende kooslustega seotud liigid, kes kasutavad eespool nimetatud elupaigatüüpi elupaigana või toitumisalana.

Kaunis kuldking on väheneva arvukusega taimeliik, mis on Eesti ohustatud liikide punase nimestiku järgi ohulähedases seisus ning looduskaitseseaduse alusel arvatud ohustatud

¹ Sulgudes on siin ja edaspidi kaitstava elupaigatüübi koodinumber vastavalt nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ I lisale. Tärniga (*) on tähistatud esmatähtsad elupaigatüübid.

liigina II kaitsekategooria liikide hulka ning kuulub loodusdirektiivi II ja IV lisasse. Kauni kuldkinga kaitse tegevuskava kohaselt on kuldking Eestis peamiselt metsataim, soodsad kasvupaigad on ka puisniidud. Kohati võib kuldking kasvada ka soistel aladel, areaali põhjapiiril ongi ta just eelkõige sootaim. Levinud on ta Eesti kõigis maakondades. Peamised ohutegurid on kasvukohtade muutused ning hävimine metsade lageraiete, kuivendus- ja ehitustegevuse tagajärjel, kas otseselt kasvukohtades või naabruses.

Soohiilakas on Eesti ohustatud liikide punase nimestiku järgi ohualtis seisus, looduskaitseaduse alusel arvatud II kaitsekategooria liikide hulka ning kuulub loodusdirektiivi II ja IV lisasse. Soohiilakas on Eestis oma leviku põhjapiiril, kasvades meist loode pool vaid Ahvenamaa saartel ja nende naabruses Rootsi rannikul. Lubjalembese liigina on soohiilakas levinud rohkem Lääne-Eestis, kuid üksikuid leiukohti on teada ka mujal Eestis. Kokku on Eestis umbes poolsada enam-vähem elujõulist populatsiooni, kuid enamasti on neis leitud vaid üksikuid taimi, sest taimed on raskesti märgatavad ning igal aastal maapealset osa ei moodusta. Soohiilaka kasvukohti ohustab peamiselt kuivendamine ja võsastumine.

Eesti soojumikas on neoendeemne alamliik, mis on Eesti ohustatud liikide punase nimestiku järgi ohulähedases seisus, looduskaitseaduse alusel arvatud II kaitsekategooria liikide hulka ning kuulub loodusdirektiivi II ja IV lisasse. Eesti soojumika kaitse tegevuskava kohaselt on soojumikale sobivad kasvukohad lubjarikkad soostunud niidud, lamminiidud, liigirikkad madalsood, siirdesood ja allikasood ning soised hõredad metsad, puisniidud ja hõredad võsad. Eestis leidub soojumikat ainult mandriosas lubjarikka aluspõhjaga aladel, rohkem Lääne-, Pärnu-, Rapla-, Harju- ja Lääne-Virumaal, saartel liik puudub. Peamised ohutegurid on avatud niiskete niidukoosluste kuivendamine ja võsastumine.

Kanakull (*Accipiter gentilis*) on väheneva arvukusega linnuliik, kes on Eesti ohustatud liikide punase nimestiku järgi ohulähedane ja looduskaitseaduse alusel arvatud ohustatud liigina II kaitsekategooria liikide hulka ning kuulub linnudirektiivi I lisasse. Kanakulli arvukus on viimasel ajal märkimisväärselt vähenenud, hinnanguliselt elab Eestis praegu 400–600 paari kanakulle, kuid veel 15 aastat tagasi oli arvukus kaks korda suurem. Kanakull eelistab pesitseda vanas okasmetsas ja peab saagijahti nii metsaaladel kui ka kultuurmaastikul. Liigi peamised ohutegurid on pesitsusaegne häirimine, elupaikade degradeerumine ja toidubaasi vähenemine.

Loodusdirektiivi rakendamine

Loodusdirektiivi ülesanne on kaitsta ohustatud loomaliike ja nende elupaiku ning aidata kaasa looduse mitmekesisuse säilimisele ja taastamisele. Loodusdirektiivi artikli 6 punkti 1 kohaselt tuleb liikmesriikidel kehtestada direktiivi lisades nimetatud elupaigatüüpide ning liikide ja nende elupaikade kaitseks vajalikud kaitsemeetmed, mis vastavad nende elupaigatüüpide ja liikide ökoloogilistele nõudlustele. Anija looduskaitseala kuulub tervikuna Anija loodusala (EE0020326) koosseisus üleeuroopaliselt kaitsealade võrgustikku Natura 2000. Loodusala eesmärk on loodusdirektiivi I lisas nimetatud elupaigatüüpide siirde- ja õõtsiksoode (7140), vanade loodusmetsade (9010*), rohunditerikaste kuusikute (9050) ning soostuvate ja soolehtmetsade (9080*) ning II lisas nimetatud liikide kauni kuldkinga, soohiilaka ja eesti soojumika elupaikade kaitse. Nende elupaigatüüpide ja liikide kaitse on Eesti riigi rahvusvaheline kohustus.

Tehakse ettepanek lisada Anija loodusala kaitse-eesmärgiks elupaigatüübid laialehised metsad (9020*) ning siirdesoo- ja rabametsad (91D0*), kuivõrd nende olemasolu kaitsealal on 2017. aastal tehtud metsaelupaigatüüpide inventuuriga kinnitatud. Varem ei olnud need elupaigatüübid teistest metsaelupaigatüüpidest kaitsealal eristatud.

Lisaks eespool nimetatud loodusväärtustele on Anija looduskaitseala kaitse all hoidmine oluline teistegi haruldaste ja ohustatud liikide kaitseks. Samas pole nende liikide eraldi kaitse-eesmärgina nimetamine vajalik, kuna eesmärgiks seatavate katusliikide, nende elupaikade ja koosluste kaitseks kehtestatav kaitsekord tagab ka nende kaitse. See tähendab, et kaitsekorra väljatöötamisel on lähtutud kaitse-eesmärgina loetletud liikide ja koosluste ökoloogilistest nõudlustest. Seeläbi tagatakse kaitse kõikidele liikidele, kelle elupaigaks on kaitse-eesmärgiks olev kooslus, või ka neile liikidele, kelle elupaigaeelistused sarnanevad eesmärgina loetletud katusliikide omadega. Kaitseala kaitse-eesmärgiks on seatud need kooslused ja kaitsealused liigid, kelle kaitse jaoks on tegemist esindusliku ja soodsa seisundi säilitamiseks olulise alaga. Teisi kaitsealuseid liike ei ole kaitsekorra määramisel aluseks võetud, kuid nende puhul on arvestatud, et eesmärgiks seatavate katusliikide ja koosluste alusel kehtestatav kaitsekord tagab ka nende kaitse. Kaalutusõiguse teostamisel saavutatakse nende liikide puhul kaitse-eesmärk (LKS § 14 lõige 2) LKS §-s 55 sätestatud isendikaitse kaudu. Teiste sõnadega tuleb nende liikide puhul kaitseala valitseja nõusolekul lubatud tegevusteks ja kaitseala valitseja nõusolekuta keelatud tegevusteks nõusolekut andes arvestada, et kavandatud tegevus ei oleks vastuolus LKS §-s 55 sätestatud isendikaitse põhimõtetega. Isendikaitse väldib konkreetsete isendite surmamist, kahjustamist ja hävitamist, kuid ei taga nende liikide elupaikade säilimist sellises mahus, et oleks tagatud nende liikide püsiv pikaajaline säilimine nende levikualal.

Teadaolevatest II ja III kaitsekategooria kaitsealustest liikidest, mida kaitseala kaitse-eesmärgiks ei seata, kasvavad kaitsealal täpiline sõrmkäpp (*Dactylorhiza incarnata subsp. cruenta*), Russowi sõrmkäpp (*Dactylorhiza russowii*), kärbesõis (*Ophrys insectifera*), pruunikas pesajuur (*Neottia nidus-avis*), soo-neiuvaip (*Epipactis palustris*), kahelehtine käokeel (*Platanthera bifolia*), kahkjaspunane sõrmkäpp (*Dactylorhiza incarnata*) ja võõthuul-sõrmkäpp (*Dactylorhiza fuchsii*).

2.2. Kaitse alla võtmise otstarbekus

Anija looduskaitsealal leidub haruldasi ja ohustatud loodusdirektiivi soo- ja metsaelupaigatüüpe siirde- ja õõtsiksoid (7140), vanu loodusmetsi (9010*), vanu laialehiseid metsi (9020*), rohunditerikkaid kuusikuid (9050), soostuvaid ja soo-lehtmetsi (9080*) ning siirdesoo- ja rabametsi (91D0*). Kaitseala pakub kasvukohti ja elupaiku II kaitsekategooria liikidele kaunile kuldkingale, soohiilakale, eesti soojumikale ja kanakullile.

Planeeritaval kaitsealal on 2017. aastal toimunud elupaigatüüpide inventuuri käigus kaardistatud (ekspert Renno Nellis) 10,2 ha B-esinduslikkusega siirde- ja õõtsiksoid, 6 ha B-esinduslikkusega vanu loodusmetsi, mille koosseisu kuuluvad kaasneva elupaigatüübina 10% ulatuses rohunditerikkad kuusikud, 5,4 ha A-esinduslikkusega vanu laialehiseid metsi, mille koosseisu kuuluvad kaasneva elupaigatüübina 5% ulatuses rohunditerikkad kuusikud, 5,7 ha B–C-esinduslikkusega soostuvaid ja soo-lehtmetsi ning 3,8 ha C-esinduslikkusega siirdesoo- ja rabametsi. Lisaks leidub kaitsealal 7,5 ha potentsiaalset elupaigatüüpi vanad loodusmetsad, kus kujunevad hinnanguliselt umbes 30 aasta jooksul välja praegu puuduvad või vähearvukad loodusmetsa tunnused. Potentsiaalsed elupaigad ei vasta veel elupaiga

tunnustele, kuivõrd tegemist on peamiselt endistele põllumaadele kasvanud sekundaarsete lehtmetsadega, kus on surnud puidu ja lamapuidu osakaal väike.

Anija looduskaitseala kaitse-eesmärgiks on kauni kuldkinga, soohiilaka ja eesti soojumika ning nende kasvukohtade kaitse. **Kaunil kuldkingal** on keskkonnaregistri andmetel kaitsealal registreeritud viis kasvukohta, kõik tervikuna potentsiaalsel elupaigatüübil vanad loodusmetsad. Keskkonnaameti spetsialistid leidsid 2021. aastal läbi viidud inventuuri käigus viis kasvukohta kokku 45 võsundiga. Elupaigatüüp vanad loodusmetsad on inventeeritud 2017. aastal potentsiaalseks elupaigatüübiks, kus 30 aasta jooksul kujunevad välja vanade loodusmetsade tunnused. Elupaik tuleks jätta looduslikule arengule, mis tagab kauni kuldkinga säilimise. **Soohiilakal** on keskkonnaregistri andmetel kaitsealal registreeritud kolm kasvukohta, kõik tervikuna elupaigatüübil siirde- ja õõtsiksood. Taime on varem seiratud mitmel aastal ning täheldatud üsna arvukalt (80–200 isendit), kuid viimasel 2017. aasta inventuuril oli kasvukoht kopratammi tõttu üle ujutatud, mistõttu liiki ei leitud (kasvukoht ebasoodsas seisundis). **Eesti soojumikal** on keskkonnaregistri andmetel kaitsealal registreeritud kaks kasvukohta, valdavalt elupaigatüübil siirde- ja õõtsiksood (üksikisend siirdesoo- ja rabametsades). Esmaseire käigus 2008. aastal leiti 100 taime. Kuigi viimasel vaatlusel (2017. aastal) liiki ei täheldatud, võib taime siiski alal leiduda. Viimase inventuuriga täheldati, et siirde- ja õõtsiksoode seisundit mõjutab negatiivselt seal paiknev ja osaliselt ka sellega piirnev kuivendus. Tõenäoliselt on ka soojumika kasvukohas niiskusrežiimi varieerumine ebasoodne faktor, mis võib olla tingitud nii kuivendusest kui ka kopra tegevusest. Negatiivse mõjuteguri eemaldamine parandaks ka soojumika kasvukoha seisundit.

Anija looduskaitseala kaitse-eesmärgiks on **kanakulli** ja tema elupaikade kaitse. Keskkonnaregistri andmetel jääb osaliselt olemasolevale kaitsealale ning osaliselt sellest välja üks kanakulli elupaik, kus on 2017. aastal registreeritud kaks pesa, mis on tõenäoliselt ühe paari territoorium. 2019. aastal on kanakulli seire käigus registreeritud sellel alal üks pesitsev paar, kelle pesitsus oli edukas (vähemalt üks poeg). LKS § 48 lõike 2 kohaselt tagatakse II kaitsekategooria liikide vähemalt 50% teadaolevate ja keskkonnaregistris registreeritud elupaikade või kasvukohtade kaitse kaitsealade või hoiualade moodustamise või püsielupaikade kindlaksmääramisega lähtuvalt alade esinduslikkusest. Seni on Eestis kaitse all 45% kanakulli elupaikadest, mistõttu on LKS-i täitmiseks vajalik täiendavate elupaikade kaitse alla võtmine, mis on kaitseala laiendamise aluseks. Kanakulli elupaigad on eelkõige vanad okasmetsad. Kaitsealal olev kanakulli elupaik kattub suuremas osas esindusliku vana loodusmetsa elupaigatüübiga, kus kasvab varieeruva struktuuriga vanemaealine, kuni 80-aastane kuusik, mis vastab kanakulli elupaigaeelistusele.

Lisaks eespool toodule on Anija looduskaitseala kaitse all hoidmine põhjendatud asjaoluga, et tegemist on Natura 2000 võrgustikku kuuluva alaga. Kaitseala hõlmab tervikuna Anija loodusala.

2.3. Kaitstava loodusobjekti tüübi valik

Kuna kaitseala kaitse-eesmärk on kaitsta metsa- ja sookooslusi, loodusdirektiivi metsaelupaigatüüpe ning kaitsealuseid liike ja nende elupaiku, siis rakendatakse kaitstava loodusobjekti tüübina jätkuvalt looduskaitseala. Kaitseala kaitseks ei sobi maastikukaitseala, kuna alal pole olulisi geoloogilisi ega maastikulisi objekte. Samuti ei võimalda hoiuala kaitsekord vajaliku piirangu rakendamist (nt ehitamise reguleerimine). Püsielupaigana kaitstakse ainult konkreetse liigi elupaika, mitte erinevate väärtustega looduskompleksi.

Kaitseala territooriumile ei jää selliseid kultuuripärandiobjekte, mis looksid vajaduse kultuuripärandi kaitseks, seega ei valita ala tüübiks ka rahvusparki.

2.4. Kaitstava loodusobjekti välis- ja vööndite piirid

Kaitseala piiritlemisel on lähtutud põhimõttest, et kaitsealasse on hõlmatud kaitset vajavad loodusväärtused ja ala piirid peavad olema looduses selgelt tuvastatavad ja üheselt mõistetavad. Seetõttu on piiritlemisel kasutatud selgepiirilisi ja ajas vähe muutuvaid objekte (nt kraavikaldad, mõõdistatud maaüksused). Kui piiritlemisel ei olnud võimalik kasutada eespool nimetatud objekte, kasutati mõttelist sirgjoont. Kaitseala piir on kantud kaardile, kasutades alusena Eesti põhikaarti (mõõtkava 1 : 10 000). Koordinaadid on esitatud tasapinnaliste ristkoordinaatidena meetermõõdustikus ja geodeetilisel kujul.

Planeeritava Anija looduskaitseala kogupindala on 76,5 ha, millest 34,3 ha asub eramaal ja 42,2 ha riigimaal. Praegu on kaitse all 72,2 ha, millest eramaa moodustab 29,7 ha ja riigimaa 42,5 ha. Seega lisandub kaitsealale eramaid 4,6 ha ja väheneb riigimaade osakaal 0,3 ha võrra. Kokku suureneb kaitseala pindala 4,3 ha võrra. Kaitseala piiresse jääb neli eraomanduses olevat katastriüksust, Kasemäe (14001:001:0009), Järve (14001:001:0289), Eigo (14001:001:0227) ja Kaubi (14001:001:0221), ning kolm riigiomanduses olevat katastriüksust, Anija looduskaitseala 1 (14001:001:0667), Anija metskond 1 (14001:001:0287) ja Anija metskond 91 (14001:001:0665). Kõik eelpool nimetatud maaüksused kuuluvad ka kehtiva kaitseala koosseisu.

Kaitseala laiendamine eramaadele on otstarbekas kaitsealuse linnuliigi kanakulli elupaigale terviklikuma ja efektiivsema kaitse tagamiseks. Hetkel on oluline osa kanakulli piiritletud elupaigast kaitsealast väljas ning seetõttu mõjutatud majandustegevusest. Vähesemal määral muudetakse piiri nii era- kui ka riigimaadel, et välispiir oleks looduses selgemini jälgitav.

Kaitseala maa-ala planeeritakse tsoneerida tervikuna sihtkaitsevööndisse (Anija sihtkaitsevöönd). Praegu on 64,2 ha tsoneeritud sihtkaitsevööndisse ja 7,9 ha piiranguvööndisse. Tsoneeringu muudatus puudutab piiranguvööndis peamiselt riigimaad ja on seotud metsakooslustele efektiivsema kaitse tagamisega. Kaitseala laiendusala tsoneeritakse sihtkaitsevööndisse kanakulli elupaigale ning loodusdirektiivi metsaelupaigatüüpidele efektiivsema kaitse tagamiseks.

Anija looduskaitseala välispiiris võrreldes varasemaga suuri muutusi ei toimu. Kaitseala piir viiakse vastavusse põhikaardi ja maaüksuste piiriga ning sellega hõlmatakse era- ja riigimaadel asuvad olulisemad kaitstavad väärtused. Kaitseala välispiiri ja ühtlasi sihtkaitsevööndi piiri määramisel on lähtutud kaitse-eesmärgiks olevate metsaelupaigatüüpide, muude metsakoosluste ja liikide elupaikade paiknemisest. Märjemate metsakoosluste ja sookoosluste kaitseks on nende läheduses paiknevad piirikraavid osaliselt piiritletud kaitseala koosseisu.

Kaitseala välispiiri põhjapoolne osa algab kraavi alguspunktist koordinaatidega 59,37591644 ja 25,27616946, kust alates kulgeb piir mööda kraavi keskelge moodustades kaitseala kirde-, ida- ja kagupiiri kuni kraavi lõpp-punkti koordinaatidega 59,36848907 ja 25,28279617. Sealt kulgeb piir mõttelise sirgena punkti 59,36801067 ja 25,28307656, kust alates kulgeb kaitseala lõunapiir mööda Anija looduskaitseala 1 (14001:001:0667) maaüksuse piiri punkti koordinaatidega 59,36724573 ja 25,27757779. Sealt kulgeb piir üle metsamaa kõlviku mõttelise sirgena punkti koordinaatidega 59,36798334 ja 25,27575521,

kust edasi kulgeb välispiir taas mööda Anija looduskaitseala 1 (14001:001:0667) maaüksuse piiri, kulgedes edasi punktist koordinaatidega 59,36837914 ja 25,27567115 mööda Anija metskond 1 (14001:001:0287) maaüksuse läänepiiri. Sealt edasi liigub piir punkti koordinaatidega 59,36981158 ja 25,27536845, kust alates kulgeb välispiir mõttelise sirgena üle metsamaa kõlviku kaitseala läänepiiri poole punkti 59,36933341 ja 25,26773012, millest alates kulgeb piir mööda Anija metskond 91 (14001:001:0665) maaüksust Kivastiku (14001:001:0388) maaüksuse loodenurka punkti koordinaatidega 59,36824006 ja 25,26880169. Edasi kulgeb piir mõttelise sirgena üle Kaubi (14001:001:0221) maaüksuse metsakõlviku punkti koordinaatidega 59,36773127 ja 25,26629048, kust edasi liigub piir mööda Kaubi maaüksuse välispiiri punkti koordinaatidega 59,36846092 ja 25,26668056, millest alates liigub piir mõttelise sirgena Eigo (14001:001:0227) maaüksusel metsakõlvikul punkti koordinaatidega 59,36869451 ja 25,26445405. Sealt kulgeb kaitseala läänepiir edasi mööda eelnevalt mainitud maaüksusel paiknevat metsasihti punkti koordinaatidega 59,37001742 ja 25,26424873, kust alates on välispiir piiritletud metsakõlvikul kaarjalt, mis ühendab omavahel mõttelisi sirgeid koordinaatidega 59,37016800 ja 25,26501229, 59,37040166 ja 25,26529576, 59,37084148 ja 25,26520931 ning 59,37108152 ja 25,26473287. Edasi kulgeb piir kaitseala loodeosas samuti mõtteliste sirgetena, ühendades omavahel punkte koordinaatidega 59,37127825 ja 25,26472847, 59,37143066 ja 25,26577560, 59,37267016 ja 25,26646571 ning 59,37294053 ja 25,26661266. Viimasest punktist alates kulgeb kaitseala põhjapoolne välispiir mööda Eigo (14001:001:0227) ja Järve (14001:001:0289) maaüksus punkti koordinaatidega 59,37582516 ja 25,27602840, kust alates liigub piir mõttelise sirgena tagasi kaitseala põhjapoolsesse alguspunkti.

Kuna kaitseala välispiir kattub tervikuna Anija sihtkaitsevööndi piiriga, siis eraldi sihtkaitsevööndi piiri kirjeldust ei esitata.

2.5. Kaitsekord

2.5.1. Kaitsekorra kavandamine

Kaitsekorra väljatöötamisel on arvestatud kaitsealal asuvaid loodusväärtusi ja metsaelupaigatüüpide inventuuri tulemusi. Inventuur on tehtud 2017. aastal, selle kohaselt leidis inventeerija Renno Nellis, et lisaks metsaelupaigatüüpidele on kaitseala lääneosa oluline kanakulli elupaigana. Sellest lähtuvalt tehti ka inventuuriga ettepanek laiendada kaitseala sihtkaitsevööndit kanakulli pesapaiga lähedases puistus. Ühtlasi inventeeriti elupaigad vanad laialehised metsad ning siirdesoo- ja rabametsad, mida varem kaitsealal ei olnud registreeritud. Kaitse-eeskirjaga kehtestatavad piirangud on sätestatud ulatuses, mis tagab kaitseala liikide ja looduslike metsa- ja sooelupaikade soodsa seisundi ning on proportsionaalne saavutatava efektiga.

Kaitseala kaitse-eeskiri seab kitsendused omandiõigusele (Eesti Vabariigi põhiseaduse (edaspidi PS) § 32). Keskkonda mõjutava tegevuse õigusliku regulatsiooni aluseks on PS §-st 5 tulenev loodusvarade ja loodusressursside kui rahvusliku rikkuse säästva kasutamise põhimõte. Elu- ja looduskeskkonna säästmise ja sellele tekitatud kahju hüvitamise kohustus tuleneb PS §-st 53. Tulenevalt PS §-dest 5, 32 ja 53 ning keskkonnaseadustiku üldosa seaduse ja looduskaitseaduse alusel võib omandiõigust piirata. Omandiõiguse põhiollemuse säilimiseks peavad seadusest tulenevad piirangud olema proportsionaalsed ehk piirangu eesmärgi saavutamiseks sobivad, vajalikud ja mõõdukad. Kaitse-eeskirjaga piirangute seadmise eesmärk on alal leiduvate loodusväärtuste säilimine. Ühtlasi täidetakse loodusdirektiivist riigile tulenev kohustus tagada loodusväärtuste kaitse

Natura 2000 võrgustiku alal. Neid eesmärgi saab lugeda õiguspäraseks, kuna abinõud, mis soodustavad eesmärgi saavutamist, on õiguslikult sobivad: kaitseala laiendamine ja loodusväärtusi kahjustavatele tegevustele piirangute seadmine aitab kaasa kaitseala eesmärkide täitmisele. Abinõu on vajalik, kui eesmärki ei ole võimalik saavutada mõne teise isikut vähem koormava abinõuga, mis on vähemalt sama efektiivne. Kaitse-eeskirja regulatsiooni eesmärgi (loodusväärtuste säilimine) täitmiseks ei ole muid vähemalt sama efektiivseid, kuid isikuid vähem koormavaid meetmeid. Abinõu mõõdukuse üle otsustamiseks tuleb kaaluda ühelt poolt isikutele antud õigusesse sekkumise ulatust ja intensiivsust, teiselt poolt aga eesmärgi tähtsust. Eesti ja Euroopa loodusväärtuste säilimine on oluline eesmärk. Alale kaitse tagamisega ja tegevustele piirangute seadmisega ala loodusväärtused säilivad, loodusväärtusi kahjustavate tegevuste elluviimisel need hävivad.

Vastavalt eelnõukohasele kaitse-eeskirjale moodustab kaitseala üks sihtkaitsevöönd. Leebem kaitseréžim seaks ohtu kaitseala eesmärkide saavutamise, kuna ei taga kaitse-eesmärgiks olevate metsaelupaigatüüpide ning ühtlasi ka kaitsealuste liikide säilimist. Metsaelupaigatüüpide peamine ohutegur on metsaraie ja kuivendamine, mistõttu on nende kaitseks vajalik jätta need alad majandamisest välja. Sellega kaitstakse ka elupaiku neile liikidele, kes ei suuda toime tulla majandusmetsades ja keda leidub peamiselt ainult loodusmetsades. Märjemate metsaelupaigatüüpide hea seisundi säilimiseks ei tohi samuti rajada ega taastada maaparandussüsteeme ega muul viisil muuta senist hüdroloogilist réžimi, et piirata kuivendamise negatiivset mõju. Muud viljakad metsakooslused on ohustatud sellepärast, et kasvavad viljakal pinnasel, on suurema tootlikkusega ning seetõttu on ka majanduslik huvi nende vastu suurem (majandatakse rohkem).

Lähtuvalt uutest teadmistest on kavas muuta kaitseala kaitse-eesmärgi. Anija looduskaitseala kaitse-eesmärgiks on seni olnud ohustatud taimeliikide ja väärtuslike elupaikade ning mitmekesiste maastikuelementide kaitse. Eraldi liike ega muid kooslusi ei ole kaitse-eesmärgidena nimetatud. Lähtuvalt metsaelupaigatüüpide inventuurist saadud uutest teadmistest on plaanis sätestada täpsemad kaitse-eesmärgid. Kaitseala eesmärgiks on kaitsta metsa- ja sookooslusi. Samuti on eesmärgiks kaitsta elupaigatüüpe, milleks on siirde- ja õõtsiksood, vanad loodusmetsad, vanad laialehised metsad, rohunditerikkad kuusikud, soostuvad ja soo-lehtmetsad ja siirdesoo- ja rabametsad, kaitsealust linnuliiki kanakulli ja tema elupaika ning kaitsealuseid taimeliike eesti soojumikat, soohiilakat ja kaunist kuldkinga ning nende kasvukohti. Osa eelnevalt nimetatud elupaigatüüpidest ja kõik eelnevalt nimetatud taimeliigid on ühtlasi Anija loodusala kaitse-eesmärgid ning see tingib ka nende kaitseala kaitse-eesmärgiks nimetamise.

Kaitseala seniste piiride muutmiseks ja kaitsekorra uuendamiseks tunnistatakse kehtetuks Vabariigi Valitsuse 30. detsembri 1999. a määrus nr 442 „Anija looduskaitseala kaitse-eeskirja ja välispiiri kirjelduse kinnitamine“.

Kaitsealal ei ole reguleeritud adru ega pilliroo varumist, kuna kaitsealal ei leidu adru ja varumist võimaldaval määral pilliroogu. Kaitsealal ei reguleerita kalapüüki, ujuvvahendiga sõitmist ega lautri või paadisilla ehitamist, kuna kaitsealal puuduvad selleks sobivad veekogud (järv soostunud, sisuliselt kinni kasvanud). Lisaks ei ole reguleeritud poollooduslike koosluste hooldamist, kuna alal poollooduslikud kooslused puuduvad.

2.5.2. Kaitseala kaitsekord

2.5.2.1. Lubatud tegevused sihtkaitsevööndis

Inimestel on lubatud viibida, pidada jahti ning korjata marju, seeni ja muid metsa kõrvalsaadusi kogu kaitsealal. Ajalist liikumiskiirangut ei kehtestata, kuivõrd kaitseala kaitse-eesmärkidest lähtuvalt selleks vajadus puudub. Kanakulli küll võib mõjutada pesitsusajal inimeste viibimine pesa lähedal, kuid olulisema mõjuga on ennekõike pesitsusaegsed raie tööd. Üldjuhul on tegemist vähe külastatava kaitsealaga, kus puuduvad külastustaristu objektid, mistõttu inimeste liikumine on seal pigem juhuslik ning liikumiskiirangu kehtestamine ei ole seetõttu vajalik.

Kaitsealal on lubatud kuni kümne osalejaga rahvaürituse korraldamine. Rahvaüritus on kindla(te) isiku(te) poolt kindla(te)sse kohta(desse) kokku kutsutud ehk organiseeritud ja kindlal ajal toimuv ettekavatsetud sündmus (mitte spontaanne idee). Piirav kümme on käsitletav ühe väiksema grupina, mille lubamine kaitsealale nõusolekut küsimata ei kahjusta kaitse-eesmärke. Rohkem kui kümne osalejaga rahvaürituse korraldamine on lubatud üksnes kaitseala valitseja nõusolekul. Selline regulatsioon on vajalik, et kaitseala valitseja saaks seada tingimusi ürituse toimumisele, nii et see ei kahjustaks ala kaitseväärtusi. Kuigi kaitsealal ei ole kanakulli kaitseks liikumiskiirangut kehtestatud, on häiringuid vaja piirata. Osalejate arvu piirang jätab kaitseala valitsejale võimaluse jälgida kaitseala kasutust ja vajaduse korral koormust suunata või hajutada.

Kaitsealal on lubatud sõidukiga ja maastikusõidukiga sõitmine väljaspool teid järelevalve- ja päästetöödel, kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud tegevusel. Kaitseala valitseja nõusolekul on lubatud sõidukiga ja maastikusõidukiga sõitmine väljaspool teid teadustegevusel ning kaitse-eeskirjaga lubatud töödel. Kaitsealal ei asu põhikaardile kantud teid ega radu, seetõttu teedel sõitmist kaitse-eeskirjaga ei reguleerita. Ehitusseadustiku § 92 lõige 1 kohaselt on tee inimeste, sõidukite või loomade liikumiseks või liiklemiseks ettenähtud rajatis. Väljaspool teid sõitmiseks võib näiteks tekkida vajadus liigikaitsete või koosluste hooldustööde tegemisel.

Kaitseala valitseja nõusolekul on lubatud telkimine ja lõkke tegemine. Kaitsealal ettevalmistatud telkimis- ja lõkkekohti ei ole ning neid ei ole plaanis ka rajada. Kuigi tegemist pole olulise külastatava kaitsealaga, võimaldab telkimise ja lõkke tegemise lubamine kaitseala valitseja nõusolekul vajaduse korral seada tegevusele tingimusi metsa- ja sookoosluste, kanakulli ning kaitsealuste taimeliikide kaitseks.

Kaitseala valitseja nõusolekul on lubatud olemasolevate maaparandussüsteemide hoiutööd ja loodusliku veerežiimi taastamine. Kaitseala välispiir hõlmab mitmes kohas kraave ja kaks kraavi paiknevad ka kaitsealal. Olemasolevate maaparandussüsteemide hoiutööd lubatakse juhul, kui nende hooldamine ei avalda ulatuslikku negatiivset mõju ala loodusväärtustele ja see on vajalik, kui maaparandussüsteemi hooldamata jätmise tekitaks kahju väljaspool kaitseala piiri asuvatele aladele. Kaitseala valitsejale selles küsimuses kaalutusõiguse andmise eesmärk on leida kompromiss maaparandussüsteemi toimimise ja loodusväärtuste kaitse vahel. Hoiutööde lubamisel hindab kaitseala valitseja ühelt poolt tegevuse potentsiaalset mõju ala loodusväärtustele, teisalt kaalub, kas hooldamata jätmise tekitaks kahju väljaspool kaitseala asuvatele aladele. Maaparandussüsteemide hoiutööd, milleks on vajalik kaitseala valitseja nõusolek, on näiteks puittaimestiku raiumine, veejuhtme sügavuse ja põhjalaiuse taastamine sette eemaldamisega, truubi ja regulaatori settest puhastamine,

truubiotsakute korrastamine ja voolutakistuse eemaldamine, välja arvatud siis, kui voolusängist kõrvaldatakse voolutakistusena üksikuid esemeid, nagu langenud puud, suuremad kivid, prügi ja rohttaimed. Samas on oluline, et ka nende tööde tegemisel arvestataks ala kaitse-eesmärki ega kahjustataks loodusväärtusi. Loodusliku veerežiimi taastamine võimaldab parandada kaitseala metsaelupaigatüüpide seisundit kraavide sulgemise teel.

Kaitseala valitseja nõusolekul on lubatud kaitsealuste liikide elutingimuste säilitamiseks vajalik tegevus ja koosluse kujundamine vastavalt kaitse-eesmärgile. Üldiselt on sihtkaitsevööndis peamiseks kaitsemeetmeks soo- ja metsakoosluste kujunemine looduslike protsesside kaudu. Samas võib tekkida vajadus teha liikide elupaikades nende kvaliteedi parandamiseks hooldustöid ning aidata soos ja metsades nende kujunemisele kaasa (noorendikes või kohtades, mis ei vasta elupaiga kriteeriumitele ja mida on lähiminevikus majandatud). Koosluse kujundamisena võib kaitseala valitseja sihtkaitsevööndis lubada näiteks kujundusraiet üksikute puude väljaraiumise teel või häilude raiumist soo- ja metsakoosluste mitmekesisuse taastamiseks. Raietega võib lubada puistute liigilise mitmekesisuse kujundamist ning metsade ja soo bioloogilise mitmekesisuse suurendamist. Raietingimuste seadmisel tuleb arvestada, et raiutaval alal ei häiritaks kanakulli pesitsemist ja seetõttu on vajalik seada raiele ajalisi piiranguid. Liikide elutingimuste säilitamiseks vajalike tegevuste puhul peetakse silmas ennekõike kaitsealuseid taimeliike ja nende kasvukohtade eelistusi. Näiteks eelistab soohiilakas ja eesti soojumikas kasvukohana rohkem avatud sookoolsusi, mistõttu võib nende kasvukohtade säilitamiseks olla vajalik pealkasvava võsa eemaldamine.

Kaitseala valitseja nõusolekul on lubatud olemasolevate rajatiste hooldustööd. Kaitseala valitseja nõusolek on vajalik näiteks puude raieks elektriliini alt, et vältida rikkeid. Nende tööde tegemisel tuleb arvestada piirnevat kanakulli elupaika.

2.5.2.2. Keelatud tegevused sihtkaitsevööndis

Sihtkaitsevööndis on kooskõlas kaitse-eeskirjaga sätestatud erisustega keelatud majandustegevus ja loodusvarade kasutamine. Vastavalt majandustegevuse seadustiku üldosa seadusele on majandustegevus iga iseseisvalt teostatav, tulu saamise eesmärgiga püsiv tegevus, mis ei ole seadusest tulenevalt keelatud. Tegevus, mille suhtes on kehtestatud teatamis- või loakohustus, loetakse samuti majandustegevuseks ka juhul, kui selle eesmärk ei ole tulu saamine. Seega kõik kaitse-eeskirja sihtkaitsevööndite peatükis reguleeritud tegevused, mis on määrusega lubatud ja mida tehakse tulu saamise eesmärgiga, ning tegevused, mis on lubatud kaitseala valitseja nõusolekul ja millega kaasneb teatamis- või loakohustus, on kaitsealal lubatud majandustegevus. Kaitse-eeskirjaga lubatakse sihtkaitsevööndis majandustegevust, mis ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärki või seisundit.

Kaitse-eeskirjaga ei tehta olulisi leevendusi majandustegevuse ja loodusvarade kasutamise osas, kuna need tegevused seaksid ohtu kaitseala loodusväärtuste säilimisele. Kaitsealal lubatakse ainult neid tegevusi, mis aitavad kaasa kaitse-eesmärgi täitmisele. Majanduslikeks huvideks oleksid piirkonnas kindlasti metsaraied. Kaitsealal jääb keelatuks metsamajandamine, sest kaitseala peamine eesmärk on loodusdirektiivi metsaelupaigatüüpide ja muude metsakoosluste säilitamine looduslikus seisundis. Samuti on metsaraie keelamine oluline kaitse-eesmärgiks olevate liikide elupaikade säilimise seisukohast. Metsaraie lubamist sihtkaitsevööndis majanduslikel eesmärkidel ei võimalda ka looduskaitseseadus. Kaevandamine muudaks veerežiimi ja seeläbi looduslikke kooslusi, mis on otseses vastuolus kaitseala kaitse-eesmärkidega.

Sihtkaitsevööndis on keelatud uute ehitiste püstitamine, välja arvatud kaitseala valitseja nõusolekul rajatise püstitamine kaitsealal paikneva kinnistu või kaitseala tarbeks. Rajatise püstitamine kaitseala tarbeks võimaldab kaitsealale püstitada näiteks tähiseid. Kuna sihtkaitsevööndis paikneb eramaid, siis jäetakse maaomanikule võimalus kinnistu tarbeks rajatise püstitada (nt teavitav silt). Uute ehitiste püstitamine on keelatud, et vältida kaitsealuste liikide elupaikade ning väärtuslike metsa- ja sookoosluste kahjustamist. Tehnovõrgu rajatise (nt maakaabel) püstitamiseks on vajalik kaitseala valitseja nõusolek, et selle kulgemisel oleks võimalik valida kaitseala väärtustest lähtuvalt parim asukoht.

2.5.3. Tegevuse kooskõlastamine kaitseala valitsejaga

Tegevused, mis on keelatud, kui selleks ei ole kaitseala valitseja nõusolekut, on määratud vastavalt looduskaitseaduse § 14 lõikele 1. Kaitseala valitseja nõusolekuta on kaitsealal keelatud muuta katastriüksuse kõlvikute piire ja sihtotstarvet, koostada maakorralduskava ja teha maakorraldustoiminguid, kehtestada detail- ja üldplaneeringut, lubada ehitada ehitusteatisel kohustusega või ehitusloakohustuslikku ehitist, anda projekteerimistingimusi ja ehitusluba, rajada uut veekogu, mille pindala on suurem kui viis ruutmeetrit, kui selleks ei ole vaja anda veeluba, ehitusluba ega esitada ehitusteatisi, ning lisasõtta jahiulukeid.

Kaitseala valitseja ei kooskõlasta tegevust, mis kaitse-eeskirja kohaselt vajab kaitseala valitseja nõusolekut, kui see võib kahjustada kaitseala kaitse-eesmärkide saavutamist või kaitseala seisundit. Kui tegevust ei ole kaitseala valitsejaga kooskõlastatud või tegevuses ei ole arvestatud kaitseala valitseja kirjalikult seatud tingimusi, mille täitmisel tegevus ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärgi saavutamist või kaitseala seisundit, ei teki isikul, kelle huvides nimetatud tegevus on, vastavalt haldusmenetluse seadusele õiguspärasest ootust sellise tegevuse õiguspärasuse suhtes.

Praktikas on tingimuste esitamine kõige enam kasutatav võte, millega välditakse kaitsealadel majandustegevuse kahjustavat mõju. Arvestades, et Anija looduskaitseala on suures ulatuses kaetud väärtuslike elupaigatüüpidega ning alal leidub mitu kaitsealust liiki, siis on kaitsealal vähe kohti, kus kaitseala valitseja saab ala kaitse-eesmärke silmas pidades § 8 lõikes 2 nimetatud tegevusi lubada. Samas on looduskaitseaduse § 14 lõikega 1 antud kaitseala valitsejale kaalutusõigus, kuna tegevuse lubamine või mittelubamine sõltub konkreetsest olukorrast.

3. Menetluse kirjeldus

Anija looduskaitseala kaitsekorra muutmise väljatöötamise kavatsusega sai avalikkuse kaasamise käigus tutvuda Keskkonnaameti veebilehel kuni 21. septembrini 2020. a ja Anija Vallavalitsuse veebilehel. Teade väljatöötamise kavatsuse kohta avaldati 28. augustil 2020. a maakondlikus ajalehes Harju Elu. Avalikustamise käigus saadeti 26. augusti 2020. a kirjaga (registreeritud Keskkonnaameti dokumendihaldussüsteemis kirjana nr 7-4/20/14407) neljale eramaaomanikule, Riigimetsa Majandamise Keskusele, MTÜ-le Eesti Metsa Abiks ning Anija Vallavalitsusele väljatöötamise kavatsus paberkandjal või elektrooniliselt. Avalikkuse kaasamise käigus laekusid väljatöötamise kavatsuse kohta Keskkonnaametile arvamused ja ettepanekud Riigimetsa Majandamise Keskuselt ning MTÜ-lt Eesti Metsa Abiks. Info väljatöötamise kavatsusele laekunud ettepanekute ja arvamuste ning nende arvesse võtmise või arvesse võtmata jätmise kohta on esitatud Anija looduskaitseala kaitsekorra muutmise menetluse algatamise käskkirja lisana kaasas olevas

väljatöötamise kavatsuses (registreeritud Keskkonnaministeeriumi dokumendihaldussüsteemis käskkirjana nr 1-2/21/149). Väljatöötamise kavatsust puudutavat arutelu ei korraldatud, kuivõrd ettepanekuid oodati vaid kirjalikult.

Anija looduskaitseala kaitsekorra muutmise menetlus algatati keskkonnaministri 18. märtsi 2021. a käskkirjaga nr 1-2/21/149. Anija looduskaitseala kaitse-eeskirja eelnõu oli avalikul väljapanekul 11.–27. oktoobril 2021. a. Vastav teade ilmus väljaandes Ametlikud Teadeanded 5. oktoobril 2021. a ajalehes Harju Elu ja Õhtuleht 8. oktoobril 2021. a. Keskkonnaamet palus esitada kaitse-eeskirja eelnõule parandusettepanekud või vastuväited hiljemalt 27. oktoobriks 2021. Vastavalt looduskaitseseaduse § 9 lg 4 punktile 3 tehti ettepanek arutada asja ilma avaliku aruteluta. Kirjad saadeti neljale maaomanikule, Riigimetsa Majandamise Keskusele, Anija Vallavalitsusele, MTÜ-le Eesti Erametsaliit ja MTÜ-le Eesti Metsa Abiks. Omniva tagastas kaks kirja Keskkonnaametile tähtitud kirja hoiutähtaja möödumise tõttu. Seepärast avaldati ühe eramaaomaniku teavitamiseks 11. novembril 2021. a täiendav teade väljaandes Ametlikud Teadeanded ja 12. novembril 2021. a ajalehes Õhtuleht. Teisele maaomanikule saadeti kiri uuele elukoha aadressile. Lisakuulutuses ja kirjas anti maaomanikele eelnõu täiendus- ja parandusettepanekuteks lisaaega 29. novembrini 2021. a.

Avaliku väljapaneku käigus ettepanekuid ja vastuväiteid ei esitatud.

4. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu koostamisel on arvestatud nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50).

Loodusdirektiivi artikli 2 lõike 1 kohaselt on nimetatud direktiivi eesmärk looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitsmisega kaasa aidata bioloogilise mitmekesisuse säilimisele Euroopa Liidu liikmesriikide territooriumil. Loodusdirektiivi artikli 3 lõigete 1 ja 2 kohaselt luuakse Euroopa ökoloogiline võrgustik Natura 2000, mille loomisse annab oma panuse iga liikmesriik võrdeliselt sellega, millisel määral leidub tema territooriumil loodusdirektiivis nimetatud looduslikke elupaigatüüpe ja liikide elupaiku. Vastavalt Vabariigi Valitsuse 5. augusti 2004. a korralduse nr 615 „Euroopa Komisjonile esitav Natura 2000 võrgustiku alade nimekiri“ lisa 1 punkti 2 alapunktile 23 on Natura 2000 võrgustiku loodusalaks esitatud Anija loodusala, mis hõlmab tervikuna Anija looduskaitseala. Seetõttu tuleb Anija looduskaitseala tegevuse kavandamisel hinnata selle mõju kaitse-eesmärkidele, arvestades Natura 2000 võrgustiku alade kohta kehtivaid erisusi.

Anija loodusala on kinnitatud Natura 2000 võrgustiku alaks Euroopa Komisjoni 12. novembri 2007. a otsusega 2009/94/EÜ, millega võeti vastavalt loodusdirektiivile vastu boreaalses biogeograafilises piirkonnas asuvate ühenduse tähtsusega alade esimene ajakohastatud loetelu (teatavaks tehtud numbri K(2008) 8046 all, ELT L 043, 13.02.2009, lk 245–392). Viimati ajakohastati boreaalse biogeograafilise piirkonna loodusalade nimekirja Euroopa Komisjoni 21. jaanuari 2021. a rakendusotsusega (EL) 2021/158, millega võeti vastu boreaalses biogeograafilises piirkonnas asuvate ühenduse tähtsusega alade loetelu neljateistkümnnes uuendatud versioon (teatavaks tehtud numbri C(2021) 18 all, ELT L 51, 15.02.2021, lk 1–186).

Pärast määruse jõustumist tehakse Euroopa Komisjonile ettepanek lisada Anija loodusala kaitse-eesmärkide hulka elupaigatüübid vanad laialehised metsad (9020*) ning siirdesoo- ja

rabametsad (91D0*), sest viimase inventuuri põhjal on algselt kaardistatud elupaigatüüpidest need eraldatud (varem valesti määratud).

Pärast määruse jõustumist tehakse Euroopa Komisjonile ettepanek viia Anija loodusala piir vastavusse uue kehtestatud kaitseala piiriga.

5. Määruse mõju ja rakendamiseks vajalikud kulutused

Määruse mõju on positiivne loodus- ja elukeskkonnale, aidates looduskeskkonna säilitamisega kaasa inimeste põhivajaduste ja elukvaliteedi tagamisele. Kehtestatav kaitsekord arvestab ala eesmärgiks olevate väärtuste (metsa- ja sookoosluste, liikide ja nende elupaikade) kaitse vajadusi ja selle rakendamine tagab nende säilimise.

Uue kaitse-eeskirja kehtestamine aitab kaasa rahvusvaheliste kohustuste täitmisele, seega on mõju välissuhetele positiivne. Looduse mitmekesisuse ehk elurikkuse säilitamise ja suurendamise vajaduse sätestavad nii Euroopa 2020 kui ka Ressursitõhusa Euroopa tegevuskava. Sellest tulenevalt on elurikkuse vähenemise peatamiseks ja taastamiseks kinnitatud EL elurikkuse strateegia aastani 2020 (KOM(2011)2441), mis seab liikmesriigile konkreetsed ja mõõdetavad eesmärgid elurikkuse (liikide ja elupaikade seisundi) parandamiseks aastaks 2020. Kinnitatav õigusakt toetab otseselt nende eesmärkide saavutamist.

Suurem osa planeeritavast Anija looduskaitsealast on juba riikliku kaitse all, mistõttu puudub määruse jõustumisel oluline mõju sotsiaalvaldkonnale, riiklikule julgeolekule, majandusele, regionaalarengule ning riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse korraldusele. See osa alast, mis pole varem kaitse all olnud, arvatakse looduskaitsealasse metsakooslustele ja kanakullile kaitse tagamiseks seni kaitseta olnud osas.

Planeeringud tuleb kooskõlla viia kehtestatud õigusaktidega. Seega mõjutab määruse kehtestamine ka kehtestatud planeeringuid. Teadaolevalt vastuolusid kehtivate planeeringutega ei ole, mistõttu oluline mõju selles küsimuses puudub. LKS § 9 lõike 7¹ punktide 3 ja 4 järgi on avalikustamise üks eesmärk saada menetlusosalistelt neile teadaolevad andmed, mis on eelnõuga seotud.

Vastavalt maamaksuseaduse §-le 4 kaasneb eelnõu jõustumisega kohaliku omavalitsuse maamaksutulude vähenemine. Maamaksuseaduse § 4 lõike 3 kohaselt hakkab maamaksusoodustus kehtima kaitse-eeskirja jõustumisele järgneva aasta 1. jaanuaril. Maamaksuseaduse § 4 lõike 1 punkti 1¹ kohaselt kaitsealade sihtkaitsevööndi maalt maamaksu ei maksta. Kohaliku omavalitsuse (Anija valla) maamaksutulu väheneb, sest 7,9 ha varem piiranguvööndis olnud maast arvatakse 7 ha sihtkaitsevööndisse ja 4,2 ha varem kaitseta olnud maad arvatakse sihtkaitsevööndi koosseisu. Kokku väheneb kohaliku omavalitsuse maamaksutulu ligikaudu 33 euro võrra.

Vastavalt looduskaitseaduse §-le 20 võib riik kokkuleppel kinnisasja omanikuga omandada kinnisasja, mille sihtotstarbelist kasutamist ala kaitsekord oluliselt piirab, kinnisasja väärtusele vastava tasu eest. Riigile omandamise kriteeriumid, mille alusel loetakse ala kaitsekord kinnisasja sihtotstarbelist kasutamist oluliselt piiravaks, on välja toodud Vabariigi Valitsuse 8. juuli 2004. a määruses nr 242 „Kaitstavat loodusobjekti sisaldava kinnisasja riigi poolt omandamise ja ettepanekute menetlemise kord ning kriteeriumid, mille alusel loetakse ala kaitsekord kinnisasja sihtotstarbelist kasutamist oluliselt piiravaks, ning

kinnisasja väärtuse määramise kord ja alused“. Kaitseala sihtkaitsevööndisse arvatakse täiendavalt 4,6 ha maatulundusmaa sihtotstarbega eramaid, mille sihtotstarbeline kasutamine on looduskaitseaduse § 20 lõike 3 alusel sätestatud määruse alusel tõenäoliselt oluliselt piiratud. Riigile omandamise maksumus Maa-ameti koostatud Eesti kinnisvaraturu 2020. aasta tehingute hinnastatistika keskmiste näitajate järgi on ligikaudu 15 600 eurot.

Natura 2000 alal asuva erametsamaa omanikule antakse toetust, et kompenseerida Natura 2000 metsaalade majandamisest saamata jäänud tulu. Hetkel kehtiv toetuse määr on sihtkaitsevööndis 110 eurot hektari kohta aastas, ning seda on 2023. aastast plaanis tõsta. Kulutused Natura metsa toetusele suurenevad selle 4,6 ha erametsamaa osas, mis arvatakse täiendavalt sihtkaitsevööndisse (hetkel 110 eurot/ha aastas).

Anija looduskaitseala kaitsekorra uuendamisega arvatakse sihtkaitsevööndisse 0,6 ha varem kaitse all mitte olnud riigimetsa ning kavandatakse tsoneeringu muudatusega arvata 7 ha varem piiranguvööndis olnud, kuid samuti majandamiskitsendustega, riigimetsa sihtkaitsevööndisse. Kokku on 7,6 ha-l metsamaal 3 ha raieküpsset metsa. Vastavalt Riigimetsa Majandamise Keskuse arvutustele vähendab range kaitse Harjumaal puidukasutuse tulu keskmiselt 116 eurot hektari kohta aastas. Kuna piiranguvööndi metsade majandamine oli ka varem kitsendatud, oli majanduspiirangutega metsade kavandatav raiemaht ligikaudu 1/10 majandusmetsa lankide keskmisest. Arvestades lisanduvate piirangutega alal asuva küpse metsa osakaalu, kus oleks võimalik piirangute muutmiseta raiet teha, on saamata jääv tulu keskmiste määrade järgi ligikaudu 98 eurot aastas.

SMI 2020 aruande järgi on keskmine metsa tagavara 203 tm/ha. See on üldistatud keskmine, kuna Anija kaitsealale jääb 3 ha raieküpsset metsa, on tagavara keskmisest madalam. Eesti Metsa- ja Puidutööstuse Liidu tellimisel Ernst & Young Baltic AS läbi viidud metsa- ja puidusektori sotsiaalmajandusliku mõju analüüsi kohaselt oli 2019. aastal 1 m³ puidu töötlemisel metsa- ja puidutööstuse poolt (metsamajandus, puidu töötlemine ja mööblitootmine) loodav lisandväärtus 193,3 eurot. Summa sees on ka metsaomanike saamata jääv puidutulu. Sama uuringu järgi on 1 m³ puidu raiest laekuv otsene ja kaudne maksutulu 95 eurot raietsükli kohta. Keskkonnaagentuuri arvestuste järgi jääb piiranguvööndist sihtkaitsevööndisse tsoneerimisel võimalikust metsa majandamise mahust kasutamata eramaal ~30%, riigimaal Riigimetsa Majandamise Keskuse hinnangul 10%. Kui metsa tagavara oleks 203 tm/ha, jääks eeltoodud hinnangu järgi muudatuste tulemusel ning otsest ja kaudset maksutulu täiendavalt laekumata lühiperspektiivis hinnanguliselt 90 640 eurot ja metsa- puidutööstuse poolt lisandväärtus loomata 184 411 euro ulatuses. Arvestades pikaajalist mõju majandusele ehk ka järgmist raietsükli (metsa raietsüklik on arvestatud keskmiselt 80 aastat), väheneb maksutulu aastas u 1 133 eurot ning lisandväärtus 2 305 eurot. Arvestades aastase inflatsiooniga 2%, jääb riigil saamata tulusid 310 182 eurot ja kogulisandväärtust loomata 631 084 euro väärtuses. Eeldusel, et selle muudatuse tõttu sektoris loodav lisandväärtus arvestuslikult väheneb, võib see mõjutada kuni ~0,1 töökohta metsa- ja puidutöötlemise sektoris. Arvutuse eelduseks on teoreetiline võimalus, et täna kaitse all mitteolev ressurss võetaks koheselt kasutusse, mis erinevate piirangute tõttu praktikas saaks realiseeruda vaid piiratud ulatuses (takistused metsaseaduses, ilmastikus, turuhinnas ja omaniku tahtes).

Kaitsealale ei jää hooldamist ja taastamist vajavaid poollooduslikke kooslusi, mistõttu vastavaid kulusid riigile ei kaasne.

Määruse jõustumine ei too kaasa uute organisatsioonide moodustamist.

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub kümnendal päeval pärast Riigi Teatajas avaldamist.

7. Vaidlustamine

Määruse üldkorraldusele ehk haldusakti tunnustele vastavat osa on võimalik vaidlustada, esitades halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud korras kaebuse halduskohtusse. Määruses on üldkorralduse regulatsioon suunatud asja (kinnistu) avalik-õigusliku seisundi muutmisele, hõlmates eelkõige asja kasutamist ja käsutamist reguleerivaid sätteid. Seega vastavad määruses üldkorralduse tunnustele sätted, millest tulenevad kinnisasja omanikule või valdajale õigused ja kohustused on konkreetse kinnisasjaga tihedalt seotud ning puudutavad kinnisasja kasutamist või käsutamist. Halduskohtumenetluse seadustiku § 46 lõike 1 kohaselt võib tühistamiskaebuse esitada 30 päeva jooksul kaebajale haldusakti teatavaks tegemisest arvates ja sama paragrahvi lõike 5 kohaselt kaebuse haldusakti õigusvastasuse kindlakstegemiseks kolme aasta jooksul haldusakti andmisest arvates.

8. Eelnõu kooskõlastamine

Eelnõu kooskõlastatakse teiste ministeeriumidega eelnõude infosüsteemi EIS kaudu. Kaitseministeerium ja siseministeerium on eelnõu kooskõlastanud, maaeluministeerium on eelnõu kooskõlastanud märkusega (kajastatud tabelis 2). Teised ministeeriumid on kooskõlastanud eelnõu vaikimisi. Vabariigi Valitsuse reglemendi § 7 lõike 4 kohaselt, kui kooskõlastaja ei ole sama paragrahvi lõigetes 1–3 sätestatud tähtaja jooksul eelnõu kooskõlastanud või jätnud seda põhjendatult kooskõlastamata, loetakse eelnõu kooskõlastatuks.

Märkuse esitaja	Märkuse sisu	Tulemus
Maaeluministeerium	1. Ühtlustada eelnõus ja seletuskirjas kasutatud terminid maaparandussüsteemide hoiutööde kohta. 2. Sõnastusettepanek seletuskirja p 2.5.2.1 kohta 3. Natura 2000 alal asuva erametsamaa omanikule antav toetuse määr (110 €/ha) tõenäoliselt 2023. a muutub.	1. Terminid on ühtlustatud 2. Ettepanek on arvesse võetud ja sõnastust vastavalt muudetud. 3. Seletuskirja on täiendatud selgitusega, et 2023. a alates on plaanis vastava toetuse määra muutmise.